

ВІДГУК

**Офіційного опонента на дисертаційну роботу Аносової Валерії Сергіївни
«Становлення та розвиток фортифікаційних технологій оборонних
комплексів Західної України (XII-XVIII століття)» подану до захисту в
спеціалізовану вчену раду К 26.820.02 Державного університету
інфраструктури та технологій представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.**

Аналізуючи сучасні тенденції розвитку історії науки й техніки можна констатувати, що особливої уваги заслуговують дослідження питань пов'язаних з вивченням історії зародження та становлення перших паростків вітчизняної науки й техніки, які йдуть корінням з глибини віків. З огляду на вищезазначене, надзвичайно актуальною вбачається необхідність дослідження технологій будівництва оборонних об'єктів та технологій їх будівництва як складових елементів історичної науки. З цієї точки зору актуальність рецензованої роботи не викликає сумнівів. Вона визначається невпинно зростаючим інтересом суспільства до самоіндетифікації, проблемами формування історичної свідомості та усвідомлення людиною причетності до величної історії українського народу.

Нині, в українському суспільстві проходять процеси трансформації духовних цінностей, соціальних інститутів і моральних регуляторів поведінки, саме тому, проблеми формування історичної свідомості вимагають особливої уваги. Роль якої має безпосередній вплив на усвідомлення людиною такого поняття як «батьківщина» та формування шанобливого ставлення громадян України до неї.

В контексті сказаного, як зазначила дисертантка «Історична свідомість, як індивідуальна форма самосвідомості, полягає в самовідчутті людиною

причетності до історії свого народу, чогось величного і значущого». Оборонні комплекси Західної України є величними прикладами поступового наукового та технічного прогресу, які безумовно можна віднести до ряду найбільш величних і значущих пам'яток історії та культури українського народу.

Тема дисертації є складовою частиною комплексної проблеми «Українська еліта в історичному контексті державотворчих процесів та розвитку суспільно-політичної думки» (державний реєстраційний номер 0106U000296) кафедри історії та археології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

У дисертаційній роботі, яка винесена на захист, чітко визначено поле дослідження, його проблематика. Дисертант фахово сформулював мету праці та запропонував оптимальний алгоритм вирішення науково-дослідницьких завдань для її досягнення. Цьому повною мірою підпорядкована структурна побудова дисертаційної роботи, складові елементи якої мають логічну послідовність і взаємозв'язок.

У роботі Аносової В. С. чітко сформульовані об'єкт та предмет дослідження, винесені на захист положення та висновки містять наукову новизну і мають достатнє теоретичне обґрунтування в тексті дисертації.

Авторка спирається на широке коло джерел та літератури, як українських, так і зарубіжних дослідників. Особливу цінність має рукопис з огляду на ґрунтовну історіографічну основу. Здобувач продемонструвала добру обізнаність з доробком дослідників, які прямо чи опосередковано зверталися до проблем, які проаналізовано в роботі. Вивчаючи науковий доробок, дисертантка виважено та об'єктивно його оцінила. Це дало здобувачці інтелектуальні й моральні підстави концептуально підійти до комплексного вивчення досліджуваної теми, а також визначитися з власним внеском у її розробку та знайти своє місце в історіографії.

Мета праці полягає у тому, щоб на основі опрацювання значного масиву джерел, в першу чергу архівних матеріалів, а також наявної наукової літератури, провести детальне дослідження історії становлення та розвитку фортифікаційних технологій за допомогою яких здійснювалося оборонне

будівництва на теренах Західної України, визначити роль і місце зазначених об'єктів в українській історії.

Рецензована дисертація є структурованою, що має вступ, три розділи, які в свою чергу поділяються на підрозділи та завершуються висновками, список використаних джерел нараховує 391 найменування. Все це підкріплюється 30-ма додатками.

На основі опрацювання великого загалу наукової літератури та архівних матеріалів, дисертантка чітко визначила науковий апарат дослідження. Досить повно розкрито наукову новизну дослідження, окреслено теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Авторка наукового дослідження розробила оптимальну, логічно побудовану структуру дисертації, підбрала систему методів наукового пошуку, що дозволило отримати науково виважені висновки, які мають важливе науково-теоретичне значення і практичне значення історичної науки, історії науки й техніки та освітнього процесу зокрема.

На основі аналізу джерельної бази Валерія Сергіївна переконливо довела, що дослідження технологій фортифікаційного будівництва в західноукраїнському регіоні було закономірним явищем для історичної науки. Джерельна база досліджуваної теми представляє собою комплекс різноманітних матеріалів, які, відповідно до загальноновстановленого принципу розподілу джерел, можна диференціювати на неопубліковані (архівні) та опубліковані. Неопубліковані джерела з даної проблеми представлені матеріалами фондів центральних та обласних архівів, а також архіву громадських об'єднань.

Для всебічного розкриття теми залучені документи та матеріали, що зберігаються у двох центральних історичних архівах— Центральному державному історичному архіві м. Києва (ЦДАК) та Центральному державному історичному архіві м. Львова (ЦДАЛ України); Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України) у місті Києві та Держархіву Львівської обл. В ході дослідження було вивчено

матеріали Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.

В дисертації чітко визначені методи опрацювання відповідних матеріалів, які дали можливість визначити основні тенденції в розбудові оборонних укріплень на теренах Західної України продовж XII-XVIII ст., проаналізувати військово-політичну та економічну ситуацію в регіоні в зазначений період.

Заслугою дослідниці є те, що із значного масиву матеріалів, що вивчалися в межах дослідження, вдалося виділити та узагальнити найголовніші відомості, що дозволило розкрити тему дисертації.

Значний обсяг роботи В. С. Аносова провела досліджуючи перші укріплені поселення та процеси що передували розбудові оборонних споруд в регіоні. Слід погодитися з автором, що суттєвий вплив на розвиток фортифікаційного будівництва мала нестабільна військово-політична ситуація в регіоні та технічних прогрес – розвиток військової техніки. В дисертації наголошується, що територія сучасної Західної України заслуговує особливої уваги дослідників з огляду на геополітичне розташування регіону.

Складність завдання, яке повстало перед В.С. Аносовою – відтворення цілісної, адекватної картини становлення та розвитку фортифікаційних технологій оборонних комплексів Західної України. Особлива складність такого завдання полягала в тому, що ця тема ще не мала глибокого та всебічного дослідження в ракурсі історії науки й техніки. Дисертантка комплексно дослідила етапи розвитку технологій фортифікаційного будівництва та процеси, що спонукали кожний окремий етап. Після детального ознайомлення з працею В.С. Аносової, можна стверджувати, що дисертантка успішно впоралася з поставленим завданням.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що висновки та результати дослідження можуть бути використані в узагальнених та спеціальних історичних, археологічних, пам'яткознавчих, краєзнавчих працях, а також в працях з історії науки й техніки, будівництва, військової історії та фортифікації українських і польських науковців; для розробки підручників і навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів,

де вивчається історія України та української культури, історія науки й техніки, краєзнавство, пам'яткознавство, військова історія; у лекційних курсах з історії України та історії європейських держав, зокрема, Польщі та Литви, лекційних курсах з історії дипломатії та історії світової торгівлі; у науково-дослідній, археологічній та науково-просвітницькій діяльності організацій та установ наукового профілю, музеїв і заповідників України й Польщі.

На наш погляд, вдало окреслена структура дисертаційного дослідження. Вона чітко підпорядкована логіці, яка в свою чергу сприяє формуванню причинно-наслідкових зв'язків. Присвятивши окремі підрозділи питанням зовнішньо-політичних відносин та військово-політичної ситуації в регіоні авторка адекватно висвітлює історичну картину подій, що сприяли розвитку фортифікаційних технологій.

На особливу увагу заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження, в якому проаналізовано розвиток технологій фортифікаційного будівництва з початку поширення вогнепальної зброї. Тут представлення характеристика змін в архітектурній забудові та технологіях будівництва оборонних комплексів в контексті розвитку військової техніки в період XV-XVIII ст. На нашу думку цей період є найбільш цікавим для дослідника, з огляду на невпинний розвиток вогнепальної зброї, облогової техніки, принципів ведення бою та оборони укріплень. Також, варто зазначити, що вагомий вплив на розбудову оборонних укріплень мала нестабільна військово-політична ситуація в регіоні у XV-XVIIIст., за цей проміжок часу українські землі побували у складі ряду державних об'єднань, періодично змінюючи свою державну приналежність. Постійні народні повстання, татарські та турецькі напади – все це обумовило загальний мілітаризований вигляд поселень в регіоні.

Ми погоджуємося з авторкою, що Західна Україна є унікальним регіоном, який заслуговує особливої уваги дослідників. Завдяки такому стратегічному розташуванню – на межі Сходу і Заходу, регіон став осередком локалізації оборонних об'єктів, які стали відображенням симбіозу найкращих будівельних технологій з різних кінців світу.

Кожний розділ, як і дисертація загалом, містять логічно обумовлені висновки. Також визначено актуальні проблеми, що потребують дослідження. Дисертаційна робота оформлена згідно вимог ДАК України.

Доречно відзначити, що матеріали дослідження широко апробовані на різних наукових конференціях. Зміст основних положень дисертації та автореферату ідентичний. В той же час, рецензована дисертаційна праця В.С. Аносової, як і будь-яка наукова праця, викликає ряд дискусійних питань та пропозицій.

1. На нашу думку, висвітлюючи розвиток фортифікаційних технологій авторка недостатню увагу звернула на подібні процеси в сусідніх державах – Польщі, Литві, Угорщині тощо.
2. Висвітлюючи особливості та розвиток технологій будівництва оборонних споруд, вважаємо доцільним приділити увагу видобутку будівельних матеріалів та підкріпити ці данні картографічним матеріалом.
3. На нашу думку, недостатньо розгорнутим є аналіз забудови та характеристики будівельних матеріалів кожного з 24 замкових комплексів розглянутих в межах дослідження.
4. Як несуттєвий недолік дисертації вважаємо відсутність даних щодо знарядь праці, інструментів та механізмів за допомогою яких проводилося будівництва споруд таких масштабів.
5. В тексті дисертації подекуди зустрічаються русизми.

Однак, вищезазначені зауваження не мають принципового характеру і ніяким чином не знижують наукового та практичного значення поданої роботи. Аналіз дисертації, автореферату та публікацій авторки дозволяє стверджувати, що дисертаційна дослідження Валерії Сергіївни Аносової «Становлення та розвиток фортифікаційних технологій оборонних комплексів Західної України (XII-XVIII століття)», що подане на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, є самостійної, завершеної працею, яка робить вагомий внесок в історію науки й техніки, відповідає вимогам ДАК України. За своїм науковим рівнем, практичною цінністю й достовірністю одержаних результатів, змістом та оформленням подана дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 11,

12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка – Аносова Валерія Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор
кафедри міжнародного права,
міжнародних відносин та дипломатії
Тернопільського національного
економічного університету

І. Б. Дацків

Підпис	<i>І. Б. Дацківа</i>
Завіряю:	
Зав. загальним відділом	<i>Аносова Г. О.</i>